

Met een beetje geluk worden in maart de twee grootste politieke geheimen van Nederland eindelijk onthuld

Posted on 2 december 2025 by Roelof Bouwman

In maart, iets meer dan een jaar na zijn overlijden, is het zover. Dan verschijnt de biografie van Frits Bolkestein, geschreven door historicus en journalist Dik Verkuil. Het boek – een pil van 672 pagina's – heeft de titel *De ongenaakbare* gekregen en op de website van uitgeverij Prometheus staat al een wervende tekst:

'Frits Bolkestein werd na zijn overlijden herdacht als een autonome persoonlijkheid die eigenzinnige standpunten innam en op basis van de feiten scherp debatteerde. De necrologieën gaven uiting aan het gevoel dat de Nederlandse politiek sindsdien diep is gezonken. In deze biografie wordt beschreven hoe Bolkestein werd wie hij was: een ongenaakbaar man die zijn eigen gang ging. Ook wordt duidelijk hoe deze intellectueel tegen wil en dank na een matig succesvolle carrière bij Shell en een moeizame start als VVD-politicus erin slaagde het politieke debat in Nederland te

domineren. Met zijn opvattingen over immigratie, integratie en de multiculturele samenleving, over Europa en over ontwikkelingssamenwerking bewerkte hij een cultuuromslag. Achteraf valt te constateren dat hij een dam opwierp tegen de populistische vloed die na zijn vertrek Nederland alsnog overspoelde. Of was hij juist de wegbereider van de populisten Fortuyn en Wilders?’

Het kan haast niet anders of Verkuil, bekend van zijn veelgeprezen [biografie van Joon den Uyl](#) (2019), gaat in *De ongenaakbare* de oplossing presenteren van de twee grootste politieke raadsels van de afgelopen decennia. Die raadsels staan namelijk allebei op naam van Frits Bolkestein.

Een kleine revolutie

Voor een goed begrip moeten we dan eerst even terug naar de Provinciale Statenverkiezingen van 8 maart 1995. Onder aanvoering van Bolkestein werd de VVD toen voor het eerst de grootste partij van Nederland. Met een ruime voorsprong op de concurrentie en met een stemmenpercentage (27,2 procent) dat sindsdien door geen enkele liberale partijleider is geëvenaard, ook niet door Mark Rutte. Zelfs in het linkse bolwerk Amsterdam werd de VVD voor de eerste en enige keer de grootste partij. ‘Bolkestein nam gok en overwon’, kopte *De Telegraaf*. ‘Een kleine revolutie’, stond er boven het hoofdredactioneel commentaar van *de Volkskrant*.

Het was evident waar Bolkestein zijn spectaculaire verkiezingszege aan te danken had. Al sinds zijn fameuze rede in Luzern (1991), op het congres van de Liberale Internationale, had hij regelmatig het onderwerp immigratie en integratie aangekaart, maar tijdens de campagne voor de Statenverkiezingen van 1995 ging hij voor het eerst vol op het orgel. De Nederlandse opvang van asielzoekers, zei Bolkestein op een VVD-bijeenkomst in Noordwijk, kende wat accommodatie en juridische bijstand betreft zijns gelijke niet. ‘Ons ruimhartige asielbeleid heeft dan ook een aanzuigende werking. Gevolg is dat we in 1994 relatief drie tot tien keer zo veel asielzoekers hebben opgenomen als onze Europese partners.’

De reacties logen er niet om. Bolkestein deed aan ‘stemmingmakerij’, vond PvdA-minister Jan Pronk. CDA-Europarlementariër Hanja Maij-Weggen ging veel verder: ze vergeleek Bolkestein met Filip Dewinter, de leider van het Vlaams Blok. Ook Maij’s collega Arie Oostlander, oud-directeur van het wetenschappelijk bureau van het CDA, deed een duit in het zakje. Hij associeerde Bolkestein met Hans Janmaat,

aanvoerder van de Centrum Democraten.

Het derde Bolkestein allemaal niet. Met een duidelijk standpunt over het beperken van immigratie kun je in Nederland verkiezingen winnen, bewees hij in 1995. En niet met de hakken over de sloot, maar met ruime cijfers.

Met name bij de PvdA van premier Wim Kok waren ze vanaf dat moment doodsbang dat Bolkestein zijn stunt zou gaan herhalen bij de eerstvolgende Tweede Kamerverkiezingen, in 1998. Maar tijdens de campagne voor die verkiezingen – de saaiste sinds mensenheugenis – werd het migrantenvraagstuk door Bolkestein nauwelijks aangeroerd. Bijgevolg ging bijna alle in 1995 door de VVD geboekte stemmenwinst verloren. Kok bleef premier. Alles was weer bij het oude.

Merkwaardig antwoord

Wat was hier aan de hand? Waarom maakte Bolkestein de immigratiekwestie in 1998 niet tot inzet van de campagne? Waarom liet hij een gouden kans om als eerste VVD'er in het Catshuis te belanden zo makkelijk lopen? Bestond er wellicht een afspraak tussen Bolkestein en Kok om het gevoelige onderwerp te mijden en had dat te maken met Bolkesteins ambitie om Europees Commissaris te worden, waarvoor hij Koks steun nodig had?

Eric Vrijsen van *Elsevier* vroeg het Bolkestein in 2011 recht op de man af. Hij kreeg een merkwaardig antwoord: 'Ik herinner me niet of ik met Kok heb afgesproken het migrantenvraagstuk in de campagne van 1998 te negeren. Ik weet het niet meer. Het is ook al zo lang geleden.'

Een paar weken na de Tweede Kamerverkiezingen van 1998 legde Bolkestein het fractievoorzitterschap neer en trad – op zijn voordracht – Hans Dijkstal aan als de nieuwe VVD-leider. Het betrof een liberaal van de linkervleugel die geen enkele affiniteit had met Bolkesteins standpunten over multiculturele kwesties. Bovendien stond Dijkstal bekend als een zeer matig debater en ontbrak het hem aan uitstraling.

Opnieuw, voor de tweede keer, raadselachtig gedrag van Bolkestein. Waarom liet hij alles waarvoor hij zich sinds de jaren zeventig in de VVD sterk had gemaakt plots uit zijn handen vallen? Waarom wees hij als opvolger iemand aan die in bijna alles een tegenpool van hem was?

Gapend gat

Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2002 dook Pim Fortuyn in het gapende gat dat rechts van Dijkstals VVD was ontstaan. De liberalen hebben dat gat sindsdien nooit meer weten te dichten. Sterker nog: ter rechterzijde van de VVD – waar in 1998, ten tijde van Bolkestein, alleen de SGP het hoofd boven water hield – is met dank aan de PVV, JA21, FvD en BBB gaandeweg een blok ontstaan van circa vijftig Tweede Kamerzetels. Het is de op afstand grootste electorale aardverschuiving sinds de jaren zestig.

Frits Bolkestein zat in 1998 op een cruciaal moment met beide handen aan de knoppen. Er lag een unieke kans om het migratiebeleid om te gooien en het multiculturele drama te smoren. Als 'De Bolk' tijdens de verkiezingscampagne zichzelf was gebleven en vervolgens niet ten gunste van Dijkstal de handdoek in de ring had gegooid, had de geschiedenis een heel andere loop genomen.

Hopelijk gaat Dik Verkuil ons in maart vertellen wat er toen achter de coulissen precies is gebeurd.

Wynia's Week verschijnt 156 keer per jaar en wordt **volledig mogelijk gemaakt** door de donateurs. Doet u mee, ook straks in het nieuwe jaar? [**Doneren kan zo.**](#) **Hartelijk dank!**

Donateurs kunnen ook reageren op recente artikelen, video's en podcasts en ter publicatie in Wynia's Week aanbieden. Stuur uw reacties aan reacties@wyniasweek.nl. Vergeet niet uw naam en woonplaats te vermelden (en, alleen voor de redactie: telefoonnummer en adres). Niet korter dan 50 woorden, niet langer dan 150 woorden. Welkom!